

Yossi Klein Halevi
Az izraeli paradoxon

Az utóbbi öt évben mindig szerettem volna november negyedikén elmenni a Rabin térre. Szerettem volna együtt gyászolni a zsidó nép azon részével, akiknek Izraeljét átmenetileg megrontotta a gyilkosság, csatlakozni szerettem volna a cionista lelkesedéstől áthatott, üveggel fedett gyertyákat körbeülő, kék munkaruhás tizenévesekhez, és szomorú dalokat énekelni azokkal a jó emberekkel, akik még akkor is elmentek tartalékosnak és elküldték gyermekeiket az elit egységekhez, amikor már nem igazán hittek azoknak harcában.

De nem mentem, mert tudtam, hogy nem fogadnának szívesen. November negyedikén a tér csupán egyetlen, egysíkú üzenetet türt meg: Rabint Oslo miatt ölték meg, s így bárkit, aki kétségbe vonja Arafat terroristából békepartnerre való átváltozását, hallgatólagosan kizártak a gyászolók sorából. Én szerettem Rabint, mint törekeny izraeli voltunk megtestesítőjét; de féltém Oslótól; úgy érztem, megtámadja azt a pszichológiai menedéket, amit a cionizmus a zsidóknak adott, és lerombolja azt a képességet, hogy a valóságot ábrándozás nélkül lássuk. 1992-ben Rabinra szavaztam, de ha 1996-ban még indulhatott volna a választásokon, majdnem bizonyos, hogy nem szavaztam volna újra rá. S nem egy nemes béke mártírként sirattam őt meg, hanem értelmetlen önpusztításunk áldozataként, amelyben neki is része volt. Áldozata volt azoknak a politikai programoknak, mely kölcsönösen illegitimnek tekintette a másik felet. Így a tér üzenete számomra szintén világossá vált: ne gyászold őt most, ha akkor cserbenhagyta.

Mégis, gyanítottam, ebben az évben más lesz a hangvétel. Végül is Arafat dzsihaddal válaszolt a konfliktus történetének legmesszebbre menő békeajánlatára – arra az ajánlatra, amelyről Lea Rabin azt mondta, miatta Jichák forogna a sírjában. Talán most a tér elég befogadó lesz ahhoz, hogy még egy ilyen, a béke ügyének eretnekét is magában foglaljon, mint én.

Amint megérkeztem a térre, az engem körülvevő komor arcok láttán ráébredtem, hogy a gyász most egy új és váratlan halálnak szól, hogy nem csupán Rabin emlékműve, de temetés Oslo számára is. A dicsőimusz szavak nélkül jött: Simon Peresz kivételével egy szónok sem említette meg „az oslói békefolyamatot”. Ehud Barak nyerte el a tömeg legnagyobb tetszését, amikor azt követelte, hogy „a kéz, amely megrázta Jichák Rabin kezét”, vessen véget az erőszaknak. S amikor megismételte a régi jelmondatát: „Nem az erőszakra, igen a békére”, nem az izraeli jobboldalnak címezte, mint az előző években, hanem Jasszer Arafatnak.

Az, hogy november negyedikén otthon érezhettem magam ott, a Rabin téren, egyben nyilvánvalóvá tette azt is, hogy az izraeli társadalom egy új érettség után tapogatózik. Növekvő elkeseredésünk ellenére ez a tisztánlátás egy potenciális, drága pillanata. A hatnapos háború óta talán először sok izraeli a valóságot mind a Nagy Izrael, mind pedig a „területeket a békéért” ideológiai szemelendő nélkül látja. Természetesen a jobb- és baloldal meggyőződéses hívői továbbra is igyekeznek kifigurázni egymást, és ragaszkodnak hozzá, hogy az övék az egyetlen járható út. De a harmincéves vita a területek felett immár véget ért, és mindkét fél vesztes maradt. Az első intifáda elutasította a telepesszozgalmat elővéd szerepét, amely a nyolcvanas években meghatározta Izrael politikáját; az új intifáda ugyanezt tette a békemozgalommal, amely a kilencvenes években meghatározta Izrael politikai napirendjét.

Az izraeliek többsége mára megértette, hogy mind a jobb-, mind pedig a baloldal becsapott bennünket. A békemozgalom és a telepesszozgalmat együtt segített aláásni az izraeliek azon képességét, hogy meglassák és harcoljanak a valósággal. Mindkettő azt képzelte, hogy Izrael ráerőltetheti utópisztikus és önhitt elképzeléseit a Közel-Keletre. Gus Emunim létrehozott egy fantáziavilágot, amely a „Messiási

Kor” néven ismert, s amelyben az olyan dilemmákat, mint a demokrácia és a demográfia egyfajta jókedvű önbecsapással tolták félre. S azzal, hogy megteremtette az Új-Közel-Kelet fantáziabirodalmát, Oslo meggyöngítette túlélési ösztönünket a valódi Közel-Keleten, megtanítva arra, hogy a kritikus gondolkodást vágyakozásokkal helyettesítsük be.

Mégis mind a békemozgalom, mind pedig a telepesmozgalom helyesen mutatott rá a másik végzetes tévedéseire. A baloldal megértette, hogy nem igazhatjuk le a palesztinokat; a jobboldal megértette, hogy nem köthetünk békét velük. Mindkét oldal megtestesíti a zsidó történelem egyik alapvető szükségességét: ne válj elnyomóvá, és ne légy naiv.

Am ahelyett, hogy magáévá tette volna ezt a két meglátást, és megpróbálta volna összeegyeztetni a valósággal, az izraeli társadalom szembeállította őket. S így aztán a végén mindkét igazságot megsértettük – s ennek eredményeképpen elnyomókká és boldokká váltunk. A bekebelezés és az átfogó béke tarthatatlan céljai között lavíroztunk, elfoglalva a palesztin föld szívet, s aztán lehetőséget adva egy olyan ellenségnek, akinek egyetlen célja a mi kiűzésünk marad.

Ha hallgattunk volna egymás figyelmeztetéseire, talán a jobboldal nem vétózta volna meg ösztönösen a londoni egyezményt Husszein királlyal az intifáda estéjén; s ugyanígy, a baloldal talán visszaretent volna attól, hogy felfegyverzett terroristák tízezeit telepítse otthonainktól alig néhány percnyi távolságra abból a be nem bizonyított feltételezésből kiindulva, hogy Arafattal szemben az egyetlen alternatíva Jasszin sejk. Talán arra a következtetésre jutottunk volna, hogy a megszállás és a béke fenntarthatatlansága nem hagy más lehetőséget, mint hogy egyoldalúan visszavonuljunk biztonsági határaink mögé, amelyeket magunk húztunk meg – s amiket a valóság most valószínűleg ránk erőszakol.

Nagy Izrael és az oslói folyamat összeomlása hiteltelenné tette azt az izraeli adottságot, hogy leegyszerűsített megoldásokat alkalmazzunk összetett, esetleg megoldhatatlan problémák esetében. Mikor ráébredünk arra, hogy a bal- és a jobboldal együtt határozza meg nyugati parti paradoxonunkat – a megszállás és a béke fenntarthatatlanságát –, segíthet olyan néppé fejlődünk, amely tiszteletben tartja belső ellentmondásait, és elfogadja a paradoxont mint az izraeli élmény lényegét.

Elvégre mi vagyunk az egyik legbensőségesebb találkozási pont kelet és nyugat, tradíció és modernitás, a nemzeti törzsi szervezet és a nemzetállam között. Mégis a vitánk leegyszerűsített és abszolutista látomások rabja

marad, amelyek egymás legalapvetőbb reményeit próbálják elpusztítani, és ugyanakkor mellőzik a másik létfonosságú meglátásait.

Eppen úgy, ahogyan engedték az utópisztikus baloldalnak, hogy uralja területi vitáinkat, ugyanúgy engedték, hogy kulturális vitáinkat olyan meddő szekularizmus határozza meg, amely csak kevés értéket lát a judaizmusban;

és egy olyan meddő ortodoxia, amely kevés értéket lát a judaizmuson kívül. Az izraeli ortodoxia, beleértve a vallásos cionizmus nagy részét, egy olyan judaizmust ajánl, amelyet teljes mértékben a száműzetésből hoztunk magunkkal; ezzel szemben az izraeli szekularizmus lassan elveszíti a zsidó értékekben található gyökereit, és egyre inkább összetéveszti a nihilizmust a szabadsággal. A közvélemény alapján egyedüli lehetőségünk az elkülönülésben vagy a szétszóródásban rejlik.

Mindkét oldal figyelmen kívül hagyja kulturális valóságunk alapvető paradoxonát: hogy világi állam vagyunk egy szent földön. A cionizmus főként azért nyerhette meg magának sikeresen a zsidó nép nagy részét, mert azt ígérte, hogy kielégíti a zsidó lélek két ellentétes igényét: hogy visszatérünk

Fehér László: A fal előtt

Sion földjére, és betöltjük egyedülálló spirituális küldetésünket; és hogy ugyanolyan állammá vá-
lunk, mint a többi állam. Ám az izraeli társadalom
nem tudta ezt a két ellentmondásos és jogos igényt
összeegyeztetni másként, mint egy cinikus és poli-
tikailag erőszakolt „status quo” útján.

Azzal, hogy feláldoztuk kulturális álláspontunkat
az ortodoxia és a szekularizmus közötti szakadás-
nak, az izraeli társadalom eljátszotta legnagyobb
spirituális kihívását: hogy megteremtse a judaizmus
következő – izraeli – fázisát. Izraelnek meg kell
tennie a zsidó vallásért ugyanazt, amit a cionizmus
megtett a zsidó népért: vagyis át kell formálnia a
judaizmust egy védekező és idegengyűlölő vallás-
ból egy vallássá a vallások között, amely sem felsőbb-
rendű, sem pedig alsóbbrendű náluk, hanem egy-
szerűen a zsidók és Teremtőjük közötti bensősé-
gesség „nyelve”. Halachah nagy része azon az
igényen alapul, hogy elválassza a zsidókat a világ
többi részétől – ami hasznos egy szétszórta kisebbség
esetében, de katasztrofális egy szuverén népnek
a saját földjén, amely saját kisebbségeiért felelős.

A judaizmus izraeli valóságához való igazítása
csak akkor kezdődhet el, ha az izraeli társadalom
legjelentősebb elemei megszabadulnak a funda-
mentalista ortodoxia és a fundamentalista szekula-
rizmus közötti meddő vitától. Mind a rabbinikus
ortodoxia, mind az izraeli szekularizmus bebizonyí-
totta már, hogy képes kielégíteni egy olyan nép
spirituális igényeit, amely egy évszázadnyi fizikai
és lelki megtizedelődés után gyülekezett csak össze.
A maga módján mindkettő állandósította Izrael ku-
darcát abban, hogy az elkülönülő közösségekből
visszaformálja a zsidókat egy néppé.

Bár a „központ” elveszítette hitelét egy sor érdem-
telen politikai kezdeményezés miatt, valójában ér-
zékenységként uralkodik. Ám a jobb- és a baloldali
romjaiból kiemelkedő központnak még szüksége
van arra, hogy egy alaktalan ösztönből a paradoxon
iránti radikális elkötelezettséggé váljon – vagyis az
az iránti elkötelezettséggé, hogy megtalálja az igaz-
ságot a politikai és kulturális spektrumon.

Mint izraelieknek, spirituális feladatunk az, hogy
megtagadjuk magunktól a könnyű válaszokat, és
nyitottá váljunk az ellentmondásos igazságok elvi-

selhetetlen nyomása alatt. Ez például azt is jelenti,
hogy elismerjük a szefárd sérelmeket a kulturális
diszkrimináció évtizedeivel szemben – ugyanak-
kor ellenezzük Sasz ortodox szeparatizmusát, mely
fenyegetést jelent összetartozáson alapuló izraeli
identitásunkra. Azt jelenti, hogy elismerjük az arab
izraeliek haragjának jogosságát másodrendű állam-
polgárságuk miatt, és annak szükségét, hogy fájdal-
mas nemzeti eszmecserét nyissunk a nem zsidók
helyéről az izraeli identitásban – ugyanakkor elis-
merjük, hogy a palesztin intifádához csatlakozva és
a Hezbollahal azonosuló knesszetképviselőket
megválasztva az arab közösség az árulás felé halad.

Az abszolutizmus mélyen a zsidó lélek mélyén
gyökerezik. Mindig is hittünk az abszolút eszmé-
nyekben, és meg is haltunk értük, s a kompromisszu-
mokat gyengeségeknek tartjuk, és nem bízunk ben-
nünk. Ám az izraeli tapasztalat azt bizonyítja, hogy
az abszolutista megoldások csupán újra meg újra
zsákutcába vezetnek bennünket. Szükségszerűen
csalódást kell okoznunk a puristáknak, akik egy
„valódi zsidó állam” vagy egy „állam, amely a pol-
gáraié”-eszménye után vágyódnak. Az „összegyü-
lekezés” logikája azt követeli, hogy a társadalom
minden része felismerje, hogy rendelkezik valami
nélkülözhetetlennel a nemzeti jelleg tekintetében. A
jövő izraeli identitása akkor alakul majd ki, amikor
mindkét tábor felismeri, hogy az igazi siker saját cél-
kitűzéseinek csupán részleges megvalósulásával jö-
het el. Egy bármely tábor számára teljes siker ku-
darcot jelent az izraeli társadalom számára.

A körülmények arra kényszerítenek, hogy együtt
éljünk a paradoxonnal. Amint a személyes fejlő-
dés, úgy a nemzet fejlődése is akkor fog elérkezni,
amikor megtanuljuk, hogy kihívásainkat akadályok
helyett lehetőségekként lássuk; ha magunké-
vá tesszük a paradoxont mint az izraeli lét nélkülöz-
hetetlen hajtóerejét, megteremtjük az egységes
izraeli személyiséget, amely egyszerre jobboldali
és baloldali, vallásos és szekuláris, keleti és nyugati,
és átlépjük a táborok közötti szakadást azzal,
hogy legjobb meglátásaikat egyesítjük egymással.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA:
SÁGI HAJNAL

